

Waarnemingen aan bijen

Anne Jan Loonstra

06-07-2005, Noorderplantsoen, Groningen (stad).

Weersomstandigheid: 19° Celsius, eerst even zon, later zwaar bewolkt en koeler, en even wat miezerige regen.

Bosandoorn (*Stachys sylvatica*) is een aantrekkelijke plant voor bijen. Het is lonend om er lange tijd bij te blijven staan om te zien wat er zoal op afkomt. Naast vele hommelse soorten werd de plant ook bezocht door *Anthidium manicatum* en *Anthophora furcata*.

De laatste soort had ik niet eerder in het Noorderplantsoen opgemerkt. Het plantsoen is rijk aan grote, oude bomen en er is redelijk wat dood hout aanwezig in de vorm van achtergelaten stukken hout of grote delen van bomen die vermolmd zijn. Samen met de grote partijen bosandoorn is dit een geschikte leefomgeving voor *A. furcata*.

Van *Anthidium manicatum* deed ik hier een erg boeiende waarneming.

Tot mijn verrassing zag ik een mannetje van *A. manicatum* slapend aan een stengel van bosandoorn. Het mannetje hing met de kaken aan de laatste bloemknop en steel. De achter- en middenpoten lagen langs het lichaam, de voorpoten haakten nog aan de bloemknopjes. Het mannetje hing doodstil, zelfs het achterlijfje pompte niet. Dichter benaderd bemerkte hij mijn aanwezigheid en bewoog hij de antennen. Hij duwde de achterpoten omhoog (net als hommels kunnen doen) en het achterlijfje begon weer te bewegen. Ondanks dat bleef hij in de kenmerkende positie hangen. Na ongeveer 10-15 minuten vloog hij verder om voedsel te zoeken. Na een half uur zag ik op ongeveer dezelfde plek (binnen 30 cm van de vorige rustplek) weer een mannetje (hetzelfde individu?) langs de bosandoorn omhoog kruipen en de bovenste knop/steel beetpakkeñ om vervolgens de achter- en middenpoten weer los te laten. Het mannetje liet weer de voorpoten rusten op bloemknopjes, poetste zich nog een kleine minuut met de achterpoten en hing vervolgens weer stil aan de kaken.

Hij bleef ditmaal 7 minuten hangen en ging toen verder met voedsel zoeken. Tijdens het zoeken naar voedsel bleef hij soms ook lang op een bloem zitten, dit in tegenstelling tot hun voedsel-zoek-gedrag bij warm weer. Bij warm weer zie ik de mannetjes wel vaak even op bladeren rusten, maar dat is nooit langer dan enkele seconden.

Het mannetje liet zich niet in zijn slaap verstoren, zelfs een zware slag met m'n net direct naast het mannetje (naar een *Anthophora furcata* vrouwtje) verstoorde hem niet.

Het lijkt me waarschijnlijk dat dergelijke "dutjes" gedaan worden als het weer plots omslaat.

Op dezelfde locatie stonden veel grote klokjes (*Campanula* sp.).

Melitta haemorrhoidalis mannetjes en vrouwtjes vlogen er volop. De mannetjes vlogen zeer snel en onrustig alle klokjes langs op zoek naar vrouwtjes. Toen het meer bewolkt werd kropen de mannetjes de klokjes in en bleven daar zitten, soms ook met twee tegelijk of er probeerde nog een derde bij te kruipen. Op een gegeven moment zag ik geen enkel mannetje meer vliegen, alle zaten ze in de bloemen. Ik vond er één mannetje *Chelostoma rapunculi* zittend/slapend in een klokje.

Het was mooi om waar te nemen hoe de bijen reageerden op het omslaan van het weer.

Opmerkelijke geur bij Maskerbijen.

Als ik tegenwoordig een maskerbijtje vang, ruik ik er altijd even aan. Gekke gewoonte? Nee! Het is me vaak opgevallen dat mijn vingertoppen een bepaalde, sterke, fris-zoete, citroenachtige geur (snoep-achtig) hadden nadat ik een maskerbijtje beet had gepakt.

Hetzelfde ging op voor de potjes waar een maskerbijtje in had gezeten. Ze hadden alle keer op keer de sterke, frisse citroengeur.

Om mezelf te overtuigen ving ik een maskerbijtje in een potje en liet een nietsvermoedende vriend eraan ruiken, met de vraag wat hij rook. Hij rook ook de aparte, fris-zoete citroengeur. Het lag dus niet aan mij, er kwam echt een geur vanaf. Ik had deze ervaring met *Hylaeus gibbus* en *Hylaeus hyalinatus*.

Mijn eerste gedachte was dat de afscheiding met gevaar te maken had (ik pakte de dieren immers beet).

Ik heb er iets over kunnen vinden in enkele boeken:

De geurstoffen (neral en geranial) kunnen bij beide geslachten afgescheiden worden uit de kaakklieren. Müller (1997) koppelt deze afscheiding van geurstof aan gevaar, wel met de opmerking dat de exacte functie van de stof nog niet bekend is.

Koster (1986) brengt deze geurstof in verband met de voortplanting, hij zegt dat de citroenzuurachtige stoffen chemische stimuli zijn die bij de precopula een belangrijke rol spelen. Hij noemt geen specifieke soorten, alleen dat sommige soorten dit doen. Hij meldt dat het bezit van deze geur een eigenschap van solitaire bijen is. Hij geeft hierover twee literatuurverwijzingen: Bergström & Tengö 1973 en Blum & Bohart 1972.

Is er iemand met dezelfde ervaring of kent iemand een meer recente opvatting hierover?
(ajloonstra@hotmail.com)

Literatuur

- Müller, A., A. Krebs & F. Amiet, 1997. Bienen (Mitteleuropäische Gattungen, Lebensweise, Beobachtung). - NaturbuchVerlag, Augsburg, 244 p.
- Koster, A., 1986. Het genus *Hylaeus* in Nederland (Hymenoptera: Colletidae). - Zoologische bijdragen 36: 120 p.
- Bergström, G. & J. Tengö, 1973. Geranial and neral as main components in cephalic secretions of four species of *Prosopis* (Hym., Apidae). - Zoon, Supplement 1: 55-59.
- Blum, M.S. & G.E. Bohart, 1972. Neral en geranial: identification in a colletid bee. - Annals of the Entomological Society of America 65: 274-275